

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Triumphvs Sacer Sanctorvm

Halloix, Pierre

Antverpiæ, 1617

Cap. 2. Locus vbi inuenta SS. Terentiani & Socij martyrum corpora.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44013

CAPVT SECVNDVM.

*Locus vbi inuenta sanctorum TERENTIANI
& Socij Martyrum Corpora.*

T in hospitibus, sic in muneribus accipiendis prona & prima interrogatio: vnde gentium? vnde terrarum? & in ijs præsertim quæ rarò audita, quæ nunquam visa. Sic ego in hisce pretiosis sanctarum animarum exuijs futurum existimaui, vt vbi inuentæ, vnde acceptæ, abs me, nisi occuparem, quæreretur. Itaque è Romano solo hi nostri Martyres siue potius eorum ossa iussu Domini pullularunt atque in fertili taliûm pignorum cœmeterio, quod à S. Priscillâ habere nomen gloriatur, inuenta sunt, atque inde religiosis & sacerdotalibus manibus effossa, excepta, educta accepimus. Hoc est primum. De loci autem ipsius ingenio, situ, varietate, etsi aliqua à nōnullis Patrum nostrorum dicta sciam, tamen etiamnum paulò amplius à me dicendum arbitror, tum quod eorum scripta non in omnium forte, qui hæc nostra lecturi sunt, manus venerint; tum etiam quod alieno, hoc est gallico sermone vulgata sint, tum postremò vt res tota vno velut aspectu nosci possit,
neque

neque dispersim ac plurifariam sit requirenda. Quamuis & multa quoque ab ijs prætermilla è veteribus auctoribus desumpserim, quæ cum ijs quæ hodie narrantur, consentire ostensurus sum. Hoc ergo ante omnia in animis defigendum est, cum de antiquis in agro Romano cœmeterijs, quæ tribus primis seculis sanctorum corpora velut fideli hospitio exceperunt, agitur, nequaquã similia hodiernis cœmeterijs, quæ ædibus sacris adiacent suntq; subdualia, animo fingenda esse (nec enim tum ferè in propatulo templa erant, neque persecutionum continua tempestas, quæ ad Constantinum vsque magnum sæuijt, eiusmodi loca permisisset) verum subterraneos recessus, velut ingentes quasdam cellas vinarias, quæ processu temporum auctæ sunt & in ædículas, in porticus, in ambulationes diuisæ, vbi non tantum qui Christianè obdormierant, sepeliri, sed etiam qui propter Christum infestabantur, abscondi, & qui sacris interesse aut operari vellent, alijsuè pietatis Christianæ exercitijs intendere in animo haberent, si non planè tutò, certè minori cū periculo versari possent. Tales enim sibi latebras & ipsos quoq; Iudæos, quum ad necem genus suum quæreretur;

sub humū effodisse Dio in Adriano est auctor. Sed ad Romam, vbi sedes imperij & procella in Christianos atrocior, plurima in primis fuere eiusmodi sub nomine cœmeteriorū profugia. Nam ad quadraginta tria cœmeteria diligentissimus terræ Italiæ peruestigator Onuphrius Panuinius in libello de cœmeterijs ex antiquorum scriptis, & secundū illum ipse etiā Cardinalis Baronius in suis annalibus recollegit, quæ ab utroq; iisdem ferè nominibus, etsi non nihil inuerso ordine numeratur: quorum vetustissimum meritò recensetur ab Onuphrio cœmeterium Ostrianum in viâ Salariâ tertio ab vrbe lapide, siquidem in eo B. Petrus baptizasse dicitur. De quo Protonotarus S. R. E. in actis Liberij Papæ cap. iij. sic ait: *Erat non longè à cœmeterio Nouella ad tertium milliariū ab vrbe viâ salariâ cœmeterium Ostrianū, vbi Petrus Apostolus baptizauit.* Inter nobilissima verò & celeberrima fuerunt hæc tria: Cœmeterium Vaticanū, cœmeteriū Calixti, & cœmeterium Priscillæ. Nam in Vaticano plurima antiquissimorū pōtificū corpora sita sunt, S. Petri Apostolorum coryphæi & horum eius successorū, Lini, Cleti, Anacleti, Euaristi, Xisti, Telesphori, Hyginij, Pij, Eleutherij, Victoris & aliorū. In secūdo autem
quod

Tom. 2.

I. Tom.
Concil.

quod Calixti dicitur, horū cōdita fuerunt: Aniceti, Soteris, Pontiani, Anteri, Fabiani, Cornelij, Lucij, Stephani, Sixti ij. Dionysij, Eutychiani, Caij, Eusebij, Melchiadis sanctissimorum Pontificum, præter alios quoq; non paucos Confessores non pontifices. In nostro autem de quo hîc speciatim agitur, hoc est in Cœmeterio S. Priscillæ quinam? An & ipsum claros atque illustres aliquos habuit? Habuit sanè tam viros quàm fæminas perillustri atque eximiâ vitæ sanctimoniâ clarissimos. Nam ibi sepultus est S. Marcellinus Papa & Martyr, & cum eo tres eius in eodem cernine & victoriâ focij, Claudius, Quirinus, & Antoninus presbyteri, quorū corpora cùm triginta sex diebus tyranni iussu insepulta iacuissent, tandem Marcellus presbyter noctu collegit, & vnà cum presbyteris & diaconibus viâ salariâ (vt scribit Anastasius bibliothecarius) in cœmeterio Priscillæ in cubiculo claro cum hymnis sepeliuit. Ibidem sepultus est S. Marcellus item Papa & Martyr, & eiusdem Marcellini successor, quem Maxentius Christianorum acerrimus persecutor stabulo iumentorum, tam vili scilicet atque seruili seruitio primum ecclesiæ patrem addixit: quo in seruitio nudus tantùmque cilicio

amictus, vitā & vitæ ærumnas felici clau-
 sulâ terminauit. Eius ergo corpus B. Lu-
 cina eximiæ virtutis ac fidei matrona &
 honore viduitatis annos vnde-viginti in-
 temeratè perfuncta in eodem S. Priscillæ
 Cœmeterio XVII. Kal. Febr. tumula-
 uit, quæ & domum propriam eiusdem
 B. Marcelli titulum fecit, hymnisque &
 precationibus die noctūque fundendis
 dedicauit. Ibidem, quod est longè maxi-
 mum, ipse S. Silvester situs est, Pontifex
 multo sanctissimus & de re Catholicâ, si
 quis alius, optimè meritus, nempe qui
 Constantinum magnum primum ex Im-
 peratoribus mūdi Christianū fide Christi
 & aquâ baptismi imbuit; à quo vno tam
 erecta & recreata est Ecclesia, quàm ab
 omnibus retrò Imperatoribus & tyrannis
 afflicta fuerat atq; prostrata. Nam in tan-
 tum pacis atque tranquillitatis, in tantum
 splendoris atq; dignitatis eam extulit, vt
 solis iam Christianis securitas cum digni-
 tate; cæteris periculum cum dedecore im-
 mineret. Adde quod innumera templa
 vbique terrarum ab ipso quidem præci-
 puè, sed eius item exemplo à magnis pro-
 ceribus & potentibus matronis excitata
 sint, & amplissimis possessionibus ditata,
 & priuilegijs immunitatibusque gratissi-
 mis

S S. T E R E N T . E T S O C . M M . 41
mis, cum ulata . Ibidem præterea sepulti
Liberius, Siricius, Cœlestinus sancti Pon-
tifices. Ibidem illæ sanctæ fœminæ, Sabinilla cum viro Pudente, S. Pudentiana,
& S. Praxedis horum filia . Item Basilla
virgo, & nuper Tornacensibus patrona
tutelarîs data S. Deppa, & Dionantensibus S. Polychronia, & Bruxellanis S. Helena, Martyres. Inde & serenissima nostra Imperatrix Anna Maria quam honoris causa nomino & eius apud summum Pontificem legatus R^{mus}. D. Ioannes Godfridus Bambergensis Episcopus, beneficio eiusdem Pontificis Dei gratiâ, Pauli V. sancta corpora acceperunt, illa quidem æterna, hic bina. Indidem ergo & nos S. T E R E N T I A N V M, eiusque socium Martyres habemus . Indidem Insulenses suum Victorem, indidem Atrebates suum Florentium, indidem Vallencenates suum Seuerinum, indidem vrbes complures, alios impetrarunt suos Patronos.

Venio nunc ad ipsam cœmeterij, vt nunc visitur & à R. P. Angelino Gazæo tanquam recenti & oculato teste accepi, descriptionem, cui & optimè ea congruere, quæ antiqui scriptores ante annos plus mille & ducetos litteris tradiderunt, digito ostendam .

Obest

Abest S. Priscillæ cœmeterium tertio ab vrbe Româ lapide in viâ salariâ. Supra vnum eius aditum, domus quædam est campestris Collegio Romano Societatis IESV propria. Hîc primò in cellas domesticas, deinde ex ijs rursus adiuncto scalarum subsidio in profundiora spatia descenditur: ibi sese obijcit cubiculum grande (sic enim antiquitus vocari solita, quæ nunc sacella appellamus, docet in notis Romani Martyrologij Cardinalis Baronius) quod cubiculum est longum pedes circiter quinquagenos, latum porrò altumque equalibus in utrâque dimensione spatij, trecenos, opere lateritio egregiè concameratum, ostiis hinc inde compluribus ad interiorem subterraneam ciuitatem (sic eam vocat idem Cardinalis) viam commonstrans. Sed lubet hîc eius verba è Tomo 2. Annalium claritatis auctoritatisque gratiâ attexere. *Mirabile dictu*, inquit, *vidimus sæpiusq; lustrauimus Priscillæ cœmeterium haud pridem inuentum atque refossum viâ salariâ tertio ab Vrbe lapide, quod nullo magis proprio vocabulo dixerimus præ eius amplitudine, multisq; atque diuersis eiusdem vijs, quàm subterraneam ciuitatem. Quippe quod ipsius ingressu primaria via cæteris amplior pateat, quæ hinc inde diuersas vias habeat, easdem-*

*easdemque frequentes, que rursus in diversos
 viculos diuidantur & angiportus: rursus, ut in
 ciuitatibus, stans locis velut fora quedam, am-
 pliora sint spacia ad conuentus sacros agendos,
 eademque sanctorum imaginibus exornata,
 nec desint, licet nunc obstructa, ad lumen reci-
 piendum desuper excisa foramina. Obstupuit
 vrbs, cum in suis suburbijs abditas se nouit ha-
 bere ciuitates, Christianorum, tempore perse-
 cutionis, colonias, modo autem sepulcris tantum
 refertas, & quod legebat in chartis, vel vide-
 bat ex alijs cœmeterijs aliqua solum ex parte
 reclusis, tunc plenius intellexit. Ita Baronius.
 Quibus conformia sunt, quæ narrauit &
 scripsit Angelinus Gazæus, eiusdem cœ-
 meterij anno Natalis Dominici c. 100. 100.
 xi. lustrator, cui propter multiplices via-
 rum amfractus filo duce tanquam in laby-
 rintho vtendum fuit, qui omissis semitis
 tritioribus in eam partem quæ ad occasum
 vergit, ingressus, iam rependo, iam ambu-
 lando, demum ad duo stadia promouit, in-
 terdumque obseruando notauit, vbi ternæ
 ambulationes aliæ super alias occurrerēt,
 & in earum nonnullis hinc atque hinc de-
 fossa in parietibus sepulcra quaternis ab-
 imo ad summum ordinibus, quædam in-
 scripta, quædam rudia, quædam vacua,
 quædam plena, nunc latinis, nunc græcis
 epi-*

epigraphis, aut in marmore, aut in crusta, aut in terra lapidosa, exaratis, subinde cum lapidibus paruulis ijsque rudibus ac terreis, nonnunquam adsculptis palmis & impressa hac notula: ✠ Aliquando cum phialis in ipsum murum iniectis sanguinem olim, sed nunc exsuccum profectis: visa item sacella pluscula, nouenos pedes lata æque & longa, testudine superius in crucem camerata, ubi altaria etiamnum cernuntur, sed ablatis lapidibus consecratorijs concaua: imagines etiam perantiquæ appictæ parietibus, iam Domini N. IESV CHRISTI inter Petrum & Paulum Apostolos, medijs: iam S. Ignatij Martyris inter rugitus leonum precabundi: iam aliorum denique atque aliorum sanctorum. Quæ ad loca ijsque similia, vt omni pietate, religione, sanctitate plenissima itare crebro Christiani redditâ Ecclesiæ pace, à temporibus Constantini Magni ac deinceps olim soliti. *Dum essem Romæ puer, inquit S. Hieronymus, & liberalibus studijs, erudirer, solebam cum ceteris eiusdem ætatis & propositi, diebus dominicis sepulcra Apostolorum & Martyrum circuire, crebroque cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ ex utraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepulcorum, & ita obscura sunt omnia*

*In Exc-
chielem
12. c. 40.*

omnia, ut propemodum illud propheticum compleatur: *Descendant ad infernum viuentes: & raro desuper lumen admissum horrorem temperet tenebrarum, ut non tam fenestram quam foramen dimissi luminis putes, rursusque pedetentim acceditur & caecâ nocte circumdatis illud Virgilianum proponitur:*

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.

Ita D. Hieronymus, auctor exemplo suo studiosis nostris, ut ad corpora Sanctorum Martyrum, quæ magis in promptu habent, crebro ventitent. Idem D. Hieronymo se fecisse Prudentius poeta Christianus in carmine *Ὁ Εἰς τὸ Φόρον* vndecimo non absque magnis suæ pietatis indicijs merito gloriatus est, nimirum adisse se ad Martyrum cryptas, orasse ad eorum sepulcra & votorum suorum quæcumque & quoties poposcisset, toties cōpotem recessisse. Cuius etiam descriptionem breuiusculam cum dictis D. Hieronymi & Angelini Gazæi (nam diuersa licet cœmeteria, tamen non diuersa admodum formâ fuerunt) optimè consonantem visum hîc subijcere. Sic ergo in carmine iam laudato scribit:

*Hand procul extremo culta ad pomeria vallo
Mersa latebrosis crypta latet foneis.*

Huius

46 TRIUMPHVS SACER
*Huius in occultū gradibus via prona reflexis
Ire per anfractus luce latente docet.*

*Inde vbi progressu facili nigrescere visa est
Nox obscura loci per specus ambiguum;*

*Occurrunt caesis immissa foramina tectis,
Que iaciunt claros antra super radios.*

*Quamlibet ancipites texant hinc inde recessus
Arcta sub umbrosis atria porticibus:*

*Attamen excisi subter caua viscera montis
Crebra terebrato fornice lux penetrat.*

*Sic datur absentis per subterranea solis
Cernere fulgorem luminibusque frui.*

Ita Prudētius, quem ibi putat Onuphrius de cœmeterio Calixti scribere: Baronius autem de cœmeterio Cyriacæ in agro Verano. Ego de Cyriacæ certum puto, siquidem ipsemet Onuphrius qui in libello de VII. Urbis Ecclesijs existimauit de Calixti cœmeterio Prudentium loqui, idem tum ibi, tum in libro de cœmeterijs fatetur S. Hippolytum martyrem, de quo agit illic Prudentius, in Cyriacæ cœmeterio sepultum esse. Quare si agit Prudētius de eo cœmeterio, in quo S. Hippolytus martyr sepultus est, isque in Cyriacæ est sepultus, quod vtrumque dictis locis fatetur diuisim Onuphrius; planè consequens est, vt locus Prudentij in re de cœmeterio Cyriacæ intelligendus sit, quamuis ipsa

cœme-

SS. TERENT. ET SOC. MM. 47
cœmeterij forma tam alijs quàm ipsi S.
Priscille cœmeterio optimè in primis cõ-
gruat. Sed de loco, vt opinor, satis: Iam ad
signa quibus Terentianum & eius socium
sanctos esse & martyres dignouimus, pro-
grediemur.

CAPVT TERTIVM.

*Nota quibus SS. TERENTIANI & socij
sanctitas & martyrium agnita sunt.*

 V M ab homine veritatis studio-
so requiri haud iniuriã possit, vt
vel Martyrum nostrorum acta
publica promamus, quibus ho-
nos, qui eis est habitus, iure illis vindice-
tur, aut si quidem rerum ab ijs gestarum
tabulas habemus nullas, saltem certa tam
sanctitatis quàm Martyrij signa atque in-
dicia in medio exponamus, quibus non
immeritò tantam illis claritatem, quanta
de illis passim concepta est, adstruamus:
propterea hoc mihi agendum est, vt quid
Pontifices maximos ad eos sanctorũ Mar-
tyrum numero adscribendos impulerit,
breuiter aperiã. Quemadmodum igitur
in ijs Ecclesijs quæ plus ocij atque facul-
tatis ad tabulas de Martyribus conficien-
das, aut litteras probatæ quorundam san-
ctitatis quaquã versum mittendas nactæ
erant,